

ม โ ห ส ถ บั ณ ทิ ต

ต อ น ที่ ๑ ๓

(ปั ญ ญา ป ระ เ ส ริ ฐ ก ว า ท ร ั พ ย์)

แม่น้ำน้อยใหญ่ทั้งหลายย่อมหลั่งไหลไปสู่ทะเลใหญ่
ทะเลนั้นมีกำลังมากตลอดกาลทะเลใหญ่นั้นแม้มีคลื่นกระทบฝั่ง
ก็ไม่ล่องฝั่งไปได้ ฉะนั้นใด กิจการที่คนเขลาประสงค์ ไม่ล่องคน
ฉลาดไปได้ คนไม่ฉลาดย่อมไม่ล่องคนมีปัญญาไปได้ในกาลไหนๆ
ฉนั้น

มโหสถบัณฑิตตอนที่ ๑๓ (ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์)

๔๓๔

มนุษย์ส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม อะไรคือเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต ทำให้ใช้เวลาที่ผ่านไปแต่ละวัน ด้วยการมุงแต่ทำมาหากิน ศึกษาเล่าเรียน วุ่นวายอยู่กับครอบครัว เพลิดเพลินสนุกสนานไปวันหนึ่งๆ และถึงแม้มีเป้าหมาย ก็มุงเพียงให้ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ อันเป็นเป้าหมายในชาตินี้เท่านั้น ไม่ได้ใส่ใจในเป้าหมายที่เป็นชาติหน้า และเป้าหมายหลัก คือ มรรคผลนิพพาน อีกทั้งเมื่อไม่ได้ฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขาดกัลยาณมิตรคอยแนะนำ ชีวิตจึงเวียนวนอยู่ในกระแสโลก กระแสแห่งความทุกข์ระทม ต่อเมื่อได้ฟังพระสัทธรรม ก็จะเข้าใจชีวิตไปตามความเป็นจริง และมุ่งแสวงหาสาระอันแท้จริง เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

มีธรรมภาสิตใน ขุททกนิกาย มโหสถชาดกว่า

“แม่น้ำน้อยใหญ่ทั้งหลายย่อมหลั่งไหลไปสู่ทะเลใหญ่ ทะเลนั้นมีกำลังมากตลอดกาล ทะเลใหญ่นั้นแม้มีคลื่นกระทบฝั่ง ก็ไม่ล่งฝั่งไปได้ ฉนใด กิจการที่คนเขลาประสงค์ ไม่ล่งคนฉลาดไปได้ คนไม่ฉลาดย่อมไม่ล่งคนมีปัญญาไปได้ในกาลไหนๆ ฉนนั่น”

นี่เป็นถ้อยคำของบัณฑิตนักปราชญ์ที่สรรเสริญปัญญาว่าเป็นยอดกว่าทรัพย์สินเงินทอง หรือของมีค่าใดๆ ในโลกนี้ ดังจะ

มโหสถบัณฑิต ตอนที่ ๑๓ (ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์)

๔๓๕

ได้นำเรื่องการโต้ตอบกันของบัณฑิตในสมัยก่อน ที่ท่านมีความเห็นว่า แม้ขาดทรัพย์แต่ไม่ไร้ปัญญา ยังประเสริฐกว่าคนมีทรัพย์แต่ไร้ปัญญาอย่างไร

*เรื่องมีอยู่ว่า พระราชเทวีอุทุมพร ทรงรู้ว่าบัณฑิตทั้งสี่สามารถตอบปริศนาธรรมของพระราชาได้เพราะมโหสถ แต่ก็ได้ลาลงลักการะเท่ากัน จึงกราบทูลพระราชาตามความเป็นจริง พระราชาดำริว่า ที่ผ่านมาก็แล้วกันไป ทรงมีพระราชประสงค์จะทดลองปฏิภาณไหวพริบ แนวความคิดของบัณฑิตทั้งห้าว่า ใครจะแสดงความเห็นได้ถูกต้อง และถูกพระทัยมากกว่ากัน จึงคิดปัญหาอย่างหนึ่ง เรียกว่าลิริเมณฑกปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาระหว่างปัญญาและทรัพย์ว่า อะไรจะประเสริฐกว่ากัน

เข้าวันหนึ่ง เมื่อบัณฑิตทั้งห้ามาเข้าเฝ้าตามปกติ พระราชาได้ตรัสกับเสนกะว่า “ท่านอาจารย์เสนกะ บรรดาคน ๒ พวก คือ คนสมบูรณ์ด้วยปัญญาแต่เสื่อมจากลิริ และคนมียศแต่ไร้ปัญญา นักปราชญ์บัณฑิตยกย่องใครว่าประเสริฐกว่ากัน” เสนกะกราบทูลเฉลยปัญหานี้ทันทีว่า “ข้าแต่พระเจ้าอมพระชาราษฎร์ คนฉลาด และคนเขลา คนบริบูรณ์ด้วยศิลปะ และหาศิลปะมิได้

มโหสถบัณฑิตตอนที่ ๑๓ (ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์)

๔๓๖

แม้มีชาติตระกูลสูงย่อมเป็นผู้รับใช้ของคนหาชาติมิได้แต่มียศ
ข้าพระองค์เห็นความดังนี้ จึงขอรุณว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลว
ทราม ส่วนคนมีสิริเป็นคนประเสริฐ”

พระเจ้าวิเทโหราชได้สดับคำของเสนกะ ก็ไม่ตรัสถาม
อาจารย์อีก ๓ คน แต่ข้ามไปถามมโหสถบัณฑิตว่า “ดูก่อนมโหสถ
ระหว่างคนพาลผู้มียศ และบัณฑิตผู้ไม่มีโภคะ นักปราชญ์
ยกย่องคนไหนว่าประเสริฐกว่ากัน” มโหสถทูลตอบอย่างไม
ลังเลใจว่า “โปรดสดับเถิดพระมหาราชเจ้า คนพาลทำกรรมที่
เป็นบาปหยาบช้า สำคัญว่าอสิริยศของเราในโลกนี้ประเสริฐ
คนพาลมองเห็นแต่ประโยชน์ในโลกนี้ไม่เห็นประโยชน์ในโลกหน้า
ต้องได้รับเคราะห์ร้ายในโลกทั้งสอง ข้าพระองค์เห็นความเหล่านี้
จึงขอรุณว่า คนมีปัญญาประเสริฐแท้”

เมื่อมโหสถบัณฑิตบรมโพธิสัตว์กราบทูลเช่นนั้น
พระเจ้าวิเทโหราชทอดพระเนตรมาทางเสนกะอีกครั้ง ทรงพอ
พระทัยที่จะฟังบัณฑิตของพระองค์แสดงความคิดเห็น จึงตรัส
ถามเสนกะว่า “มโหสถสรรเสริญคนมีปัญญาว่าเป็นผู้สูงสุด
ท่านจะแย้งว่าอย่างไรละ” เสนกะทูลว่า “ข้าแต่พระมหาราชเจ้า
มโหสถยังเด็ก แม้ทุกวันนี้ปากของเธอยังไม่ลิ้นกลืนน้ำนม
มโหสถจะรู้อะไร ผูกนกบินไปบินมาตามต้นไม้ในป่าที่มีผลดกฉันใด
ชนเป็นอันมากย่อมคบหาสมาคมผู้มั่งคั่งมีโภคทรัพย์มาก เพราะ

มโหสถบัณฑิตตอนที่ ๓ (ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์)

๔๓๓

ความต้องการด้วยทรัพย์ ฉะนั้น เพราะฉะนั้น คนมีลิสสมบัติ
เท่านั้นเป็นคนประเสริฐ”

พระราชาทรงสดับดังนั้น ก็ตรัสว่า “พ่อมโหสถบัณฑิต
เจ้าจะกล่าวได้อย่างไร” มโหสถบัณฑิตกราบทูลว่า “ข้าแต่
สมมติเทพ เสนกจะรู้อะไรเห็นแต่ทรัพย์เท่านั้น ไม่เห็นค้อนไม้อัน
ใหญ่ที่จะตกลงบนศีรษะ เหมือนกายอยู่ในที่เทข้าวสุก เหมือน
สุนัขอยากจะได้มนมส้ม เพราะฉะนั้น คนมีปัญญาน้อยได้ความ
สุขแล้วย่อมประมาท เมื่อมีความสุขหรือความทุกข์ที่จรมารู้
ต้องแล้วเขาย่อมหวั่นไหว เหมือนปลาฉลามในน้ำร้อน ข้า
พระองค์เห็นความอย่างนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาแลประเสริฐ
คนเขลามียศหาประเสริฐไม่”

เมื่อพระราชตรัสถามเสนกอีกว่า “ท่านอาจารย์เสนก
ท่านจะอย่างไร” เสนกจึงทูลว่า “ข้าแต่พระมหाराชเจ้า
โปรดฟังเถิด แม่น้ำน้อยใหญ่ย่อมไหลไปสู่แม่น้ำคงคา แม่น้ำ
เหล่านั้นทั้งหมดย่อมละชื่อ และถิ่นของตน แม่น้ำคงคาไหลไปสู่
สมุทรย่อมไม่ปรากฏชื่อ คงได้แต่ชื่อว่ามหาสมุทรเท่านั้น ฉันทไ
สัตว์โลกแม้มีฤทธิ์ย่อมไม่ปรากฏ เหมือนแม่น้ำคงคาเข้าไปสู่
มหาสมุทร ฉะนั้น ข้าพระองค์เห็นความดังนี้ จึงกราบทูลว่า คน
มีปัญญาไม่ประเสริฐกว่าคนมีทรัพย์”

พระราชตรัสอีกว่า “พ่อบัณฑิต เจ้าจะอย่างไร”

มโหสถบัณฑิตตอนที่ ๑๓ (ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์)

๔๓๘

มโหสถบัณฑิตกราบทูลว่า “โปรดสดับเถิดพระเจ้าข้า ข้าพระองค์จะกล่าวแก้ปัญหาที่ท่านอาจารย์กล่าว แม่น้ำน้อยใหญ่ ย่อมหลังไหลไปสู่ทะเลใหญ่ ทะเลนั้นมีกำลังมากยิ่งขึ้น ทะเลใหญ่นั้น แม้มีคลื่นกระทบฝั่ง ก็ไม่ล่องฝั่งไปได้ ฉันทิ กิจการที่คนเขลาประสงค์ไม่ล่องคนฉลาดไปได้ คนมีสิริย่อมไม่ล่องคนมีปัญญาไปได้ในกาลไหนๆ ฉันทิ ข้าพระองค์เห็นความดังนี้ จึงทูลว่า คนมีปัญญาคือคนประเสริฐ คนเขลามียศหาประเสริฐไม่”

เสนกะได้ตอบกลับไปว่า “ข้าแต่สมมติเทพ มโหสถนี้ยังเป็นเด็กจะรู้อะไร พวกข้าพระองค์ทั้งหมดแม้เป็นบัณฑิต ยังเคารพบำรุงพระองค์ พระองค์ทรงเป็นใหญ่ครอบงำพวกข้าพระองค์ทั้งหลาย ดูก้าวสักกเทวราชผู้เป็นเจ้าของดาวดึงส์พิภพ ข้าพระองค์เห็นความดังนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาไม่ประเสริฐ คนมีสิริเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ”

มโหสถเห็นเสนกะยังไม่ยอมแพ้ จึงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระมหาราชเจ้า เสนกะนี้เป็นคนเขลามาก แลดูอยู่เฉยๆ และสิริเท่านั้น ไม่รู้ความวิเศษแห่งปัญญา โปรดฟังข้าพระองค์เถิด คนเขลามียศเป็นจุลฑาสของฉลาด ในเมื่อมีกิจต่างๆ เกิดขึ้น คนฉลาดย่อมจัดการภารกิจนั้นได้ คนเขลาย่อมถึงความหลงในกิจนั้น ข้าพระองค์เห็นความอย่างนี้จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นเป็นคนประเสริฐสุด”

มโหสถบัณฑิต ตอนที่ ๑๓ (ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์)

๔๓๕

ครั้นพระบรมโพธิสัตว์แสดงภูมิปัญญา เหมือนผู้วิเศษ
ค้ำยทรายทองขึ้นจากเชิงเขาสิเนรุ เหมือนผู้มีฤทธิ์ยังดวงจันทร์
เต็มดวงให้ปรากฏขึ้นในท้องนภา จนเสนกะบัณฑิตหมดคำโต้แย้ง
และไม่อาจกล่าวแย้งได้อีก ได้แต่นั่งคอดก จากนั้นมโหสถ
บัณฑิตได้กล่าวขึ้นอีกว่า “ปัญญาเป็นที่สรรเสริฐของสัตบุรุษ
ทั้งหลาย สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริฐปัญญาว่า ประเสริฐอย่าง
แท้จริง ลีริเป็นที่ใคร่ของพวกคนเขลา คนเขลาใคร่ลิริ ยินดีใน
โภคสมบัติ ก็ความรู้ของท่านผู้รู้ทั้งหลาย ใครๆ ไม่สามารถ
เปรียบด้วยอุปมาใดๆ ได้ คนมีลิริยอมไม่ล่วงเลยคนมีปัญญาใน
กาลไหนๆ ผู้รู้ผู้มีปัญญาเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ”

พระเจ้าวิเทโหราชได้สดับการบันลือสีหนาทของมโหสถ
เช่นนั้น ทรงชื่นชมโสมนัส ทรงบูชามโหสถด้วยทรัพย์สมบัติ
และเครื่องสักการะมากมาย เหล่าข้าราชการต่างแซ่ซ้อง
สาธุการต่อชัยชนะของมโหสถในครั้งนั้น

เราจะเห็นว่า นักปราชญ์บัณฑิตในสมัยก่อน ท่าน
สรรเสริฐปัญญาว่าประเสริฐกว่าทรัพย์ โบราณจึงกล่าวว่า มี
ปัญญาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้ยินได้
ฟังกันเช่นนี้แล้ว อย่าลืมหันที่จะแสวงหาดวงปัญญา แสวงหา
ความรู้ใส่ตัวให้มาก คนเราจะล่วงทุกข์ได้ ต้องอาศัยปัญญา
และความเพียร ฉะนั้น ให้หมั่นนั่งธรรมะทุกๆ วัน